

*una caritate,
una regula,
similibusque
vivamus moribus*

*Liturgia est culmen
ad quod actio Ecclesiae tendit
et simul fons unde
omnis eius virtus emanat.*

SECRETARIUS LITURGIÆ
Ordinis Cisterciensis

Circular litúrgica 2020-1

Abadia de Heiligenkreuz, 27 novembre 2020

Estimats germans i germanes,

A les acaballes d'un any marcat per la pandèmia de la COVID 19, també en l'àmbit de la litúrgia, us adreço una nova carta circular d'informació litúrgica. La Santa Seu i les conferències episcopals han hagut d'intervenir diverses vegades en l'ordenament de la litúrgia per assegurar-ne la celebració en condicions sanitàries segures i, d'altra banda, per assegurar-ne l'existència en tant que element constitutiu de la vida eclesial. Aquestes intervencions, de vegades molt dures, ens han fet mal, però alhora ens han mostrat un cop més la importància de la litúrgia en l'afaiçonament de la nostra identitat monàstica. Hem hagut de renunciar a moltes coses, però al mateix temps hem renovat els nostres criteris, i això ha suposat també, al capdavant, un enriquiment. Us convido a reflexionar en comunitat d'una manera conscient sobre les implicacions que tot plegat ha tingut per a la vostra comunitat i per a la vostra litúrgia. Penseu també en el que caldria conservar i en el que caldria reprendre com més aviat millor en les vostres celebracions.

Tenint en compte que les adaptacions litúrgiques que ha calgut fer a causa de la COVID-19 tenen un abast geogràfic i temporal ben específic, no m'hi estendré. Us en podeu informar prop dels vostres bisbes i conferències episcopals competents.

El calendari propi d'un monestir

Per raó del nombre creixent de beatificacions, canonitzacions i commemoracions afegides al calendari romà general, al calendari dels ordes religiosos i als diferents calendaris diocesans, l'Abat General Mauro-Giuseppe Lepori em demana que recordi les normes litúrgiques pel que fa al calendari.

El Concili Vaticà II ens ensenya en la Constitució sobre la Sagrada Litúrgia *Sacrosanctum Concilium*, en els números 102-III, els principis de l'any litúrgic: «L'any litúrgic ha de ser revisat de manera que, conservats o restituïts els costums i els ordenaments tradicionals dels temps sagrats segons les condicions de la nostra època, en sigui mantingut el caràcter original per alimentar degudament la pietat dels fidels en la celebració dels misteris de la redempció cristiana, però sobretot del misteri pasqual» (n. 107). «Els ànims dels fidels han de ser adreçats primer de tot vers les

festes del Senyor, en les quals, durant l'any, se celebren els misteris de la salvació. Per això, el propi del temps ha de tenir el seu just lloc per damunt de les festes dels sants, a fi que sigui convenientment celebrat tot el cicle dels misteris de la salvació» (n. 108). «A l'Església, segons la tradició, els sants són venerats i llurs relíquies autèntiques i llurs imatges són tingudes en honor. Les festes dels sants, en efecte, proclamen les meravelles de Crist en els seus servents i presenten als fidels oportuns exemples a imitar. Per tal que les festes dels sants no prevalguin sobre les que recorden els misteris de la salvació, moltes d'aquestes han de ser deixades a la celebració de cada església particular o nació o família religiosa; que siguin esteses a tota l'Església solament les que recorden sants d'importància realment universal» (n. III).

El diumenge i la quaresma en particular han de ser revitalitzats. Per això el calendari va fer una reducció massiva de celebracions i es va fer un esforç notable per seleccionar equilibradament la tria de sants dins les seves diferents categories: sexe, estat eclesiàstic, àmbit geogràfic, època, etc. Els diferents graus de celebració es van reduir a cinc: solemnitat, festa, memòria obligatòria, memòria lliure, missa (d'un sant) *ad libitum*. El calendari i la taula de precedència dels dies litúrgics es poden consultar ja sigui en el Breviari o en el Missal.

El calendari romà general és la base del calendari particular d'un monestir. És normatiu per al conjunt de l'Església romana, i està recollit en el Directori de l'Orde.

Cada diòcesi té el seu calendari particular, aprovat pel bisbe i la Santa Seu. D'aquest calendari, els ordes religiosos que tenen un calendari propi aprovat per la Santa Seu només han de celebrar la solemnitat del patró principal de la diòcesi, del patró principal del lloc o del territori més ampli on viuen, i la festa de la dedicació de la catedral de la pròpia diòcesi. Convindria que aquestes celebracions concretes apareguessin en el Directori de l'Orde.

El nostre Orde té un calendari propi aprovat pel Capítol General i la Santa Seu. És normatiu per al conjunt de l'Orde, i està igualment recollit en el Directori de l'Orde.

El patró principal d'un lloc o d'una ciutat se celebra com a solemnitat, i el patró secundari com una memòria. Cada església, també les esglésies de cada monestir, tenen algunes festes pròpies: la solemnitat de la seva dedicació (si han estat consagrades), la solemnitat del titular de l'església, i la memòria d'algun sant o beat, inscrit en el Martirologi, i que estigui enterrat en aquesta església. Caldria també fer constar en el Directori de l'Orde aquestes celebracions pròpies de cada església monasterial.

En qualsevol dia lliure, en què no s'hagi de celebrar cap solemnitat, festa o memòria, es pot celebrar lliurement el sant del dia inscrit en el calendari diocesà o en el Martirologi Romà. Pel que fa als beats, cal tenir present que la seva celebració concerneix solament la seva església particular (regió, diòcesi, orde religiós). Els sants concerneixen tota l'Església, l'Església universal, i els beats només l'Església local o particular. Aquestes celebracions, tanmateix, s'han de celebrar sempre com a memòria lliure, i mai augmentar-ne la categoria, posem per cas, perquè es tracta de la festa del superior o de qualsevol altre membre de la comunitat.

Amb tot, caldrà vetllar sempre a no sobrecarregar el calendari, sobretot durant els temps d'Advent i Quaresma. S'aconsella incloure un nombre restringit de sants en el calendari propi i preferir els que tenen alguna relació particular amb la comunitat. L'Església no ens demana pas que celebrem el calendari de la diòcesi i el calendari de l'Orde en la seva totalitat. La celebració del cicle temporal de l'any litúrgic té de per si un gran valor, i per això voldria demanar una revisió crítica del calendari diocesà i, si cal, adaptar-lo a les normes que hem indicat. Us invito un cop més a verificar-ne els detalls en el Directori, i a modificar-los si és necessari. Podeu fer-ho per correu electrònic, adreçant-vos a fra Xavier Guanter del monestir de Poblet: biblioteca@poblet.cat.

Agraeixo a fra Xavier un cop més el seu important servei i recomano a tothom consultar regularment el Directori i unir-se així als Sants celebrats en altres comunitats i pregar pels difunts de l'any anterior consignats en l'apèndix del Directori.

Notícies de l'Església i de l'Orde

— Amb el decret de la Congregació per al Culte Diví i la Disciplina dels Sagraments del 7 d'octubre de 2019 (Prot. N. 404/19) —per desig exprés del Papa— la memòria de la Benaurada Verge Maria de Loreto, el 10 de desembre, s'ha inscrit al calendari general com a memòria lliure, i per això, a partir d'ara, es pot celebrar lliurement a tot el món. Consignem aquí la versió llatina original de la col·lecta d'aquest dia: *Deus, qui promissa Patribus adimplens beatam Virginem Mariam elegisti, ut matrem fieret Salvatoris, concede nobis illius exempla sectari, cuius humilitas tibi placuit, et obœdientia nobis profuit. Per Dominum.*

Les conferències episcopals competents proveiran pel que fa a les traduccions en les llengües vernacles. Traducció no oficial: *O Déu que, per complir les promeses fetes als Pares, escollíreu la benaurada Verge Maria perquè fos la mare del Salvador; concediu-nos de seguir els exemples d'aquella que us va plaure per la seva humilitat i amb la seva obediència ens fou de profit a nosaltres. Per Crist Senyor nostre.*

— He rebut aquest missatge de la Congregació brasilera:

Sobre el nou ofici de la Congregació brasilera: pel que fa a la distribució dels salms s'ha triat l'esquema 1 del Ritual Cistercenc sense dividir l'ofici nocturn en dues setmanes. Es conserva gairebé intacte l'himnari de Vaussin en la seva simplicitat, tot i que segurament la versió final hi inclourà nombrosos himnes sortits de la reforma de sant Esteve Harding o de sant Bernat; pel que fa a les antífoes es mantenen les de l'Antifonari de Westmalle amb els afegitons de Bernard Kaul; les lectures i els responsoris breus són els de la Litúrgia de les Hores. El nou ofici haurà de ser emprat en tots els monestirs de la Congregació, i ofereix dues opcions, una de més propera a les nostres tradicions, i una altra més vinculada a la Litúrgia de les Hores actual. De moment sembla que el nou ordenament és rebut satisfactòriament (és quasi un miracle), fins i tot pels monestirs acostumats fins ara a la distribució dels salms en

quatre setmanes de la Litúrgia de les Hores. És per això que, finalment, tornarem a tenir un breviari comú. Felicitem la Congregació brasilera per aquest gran treball.

Pel que fa al Missal: està previst obtenir l'aprovació de la Santa Seu d'aquesta traducció revisada, i de publicar-ne una versió acurada amb un leccionari a part. La versió final comprendria en un apèndix l'Ordinari de la Missa i el ritual cistercenc de la Setmana Santa (cf. *Rituale Cisterciense* 1998). Comprendria també les melodies per a l'Ordinari de la Missa. Fins ara només tenim la revisió de les Misses pròpies en portuguès. Ara com ara hem d'esperar el calendari de l'Orde i la nova traducció brasilera del Missal 2002 abans de poder començar a treballar.

Pel que fa al Martirologi disposem de la versió portuguesa. Tanmateix, amb els anys, ens hem adonat que aquesta edició no es pràctica, ni per a ser llegida a la sala capitular, ni al refetor, tal com fan avui moltes comunitats, ja que és massa prolixa, conté massa sants, etc. I, a més, és molt allunyada de la nostra tradició. Així doncs hem començat a revisar el martirologi actual per fer-ne una versió més tradicional, utilitzant en tant que possible les antics elogis del martirologi cistercenc. Un treball complicat, ben cert. Aquest volum contindrà també la Regla de sant Benet amb la divisió cistercenc clàssica (quatre vegades per any). Aquest darrer volum està pensat per a ser utilitzat a Itatinga, però es troba igualment a disposició dels altres monestirs que desitgin servir-se'n.

Hi ha també una edició del leccionari de difunts. Cal revisar-ne la traducció brasilera i fer-ne una edició acurada.

Activitats del Secretariat per a la litúrgia

Estava prevista una reunió a Helfta el febrer de 2021, però s'ha anul·lat a causa de la COVID-19. Quan sigui possible fixarem una nova data.

El treball sobre un breviari complet en llatí i alemany progressa, i el Gradual cistercenc va prenent forma concreta. Qualsevol persona que hi estigui interessada es pot posar en contacte amb mi en tot moment.

A dia d'avui hi ha 198 usuaris registrats al *thesaurus* on-line. Si encara no ho heu fet, us hi podeu registrar: www.liturgia-ocist.org !

Hi podeu descarregar uns 132 arxius, com també hi podeu debatre sobre temes litúrgics en un fòrum. Vulgueu enriquir aquest espai dedicat a la litúrgia amb les vostres contribucions i la vostra participació.

Noves publicacions i altres

— Les monges benedictines de l'Abadia francesa de Notre-Dame de Fidélité han assumit el repte d'enregistrar el repertori complet del cant gregorià. Això comporta unes set mil hores de cant. Per a més informació podeu consultar el lloc web: www.neumz.com .

— Alicia Scarcez, *L'antiphonaire cistercien primitif d'après les sources musicales de 1136/1140, Le premier chant de Cîteaux retrouvé*. Spicilegium Friburgense n. 47, ISBN 978-3-402-13636-2. En aquesta obra impressionant (855 pàgines!), que vol ser el contrapunt musical de les edicions de textos de Crisògon Waddell publicats en la mateixa col·lecció, aborda un terreny musical poc conegut, des d'un àmbit clarament arqueològic, això és, el primer antifonari cistercenc en ús sota Esteve Harding a Cîteaux i en tots els altres monestirs de l'Orde fins a principis dels anys 1140. L'especialista belga en litúrgia Alicia Scarcez, nascuda el 1978, professora i investigadora a la Universitat de Friburg de Suïssa, és molt bona coneixedora de la musicologia, el cant litúrgic (és cantora i directora de cor), la paleografia musical i la història cultural dels ordes medievals. Ja havia escrit sobre la reforma del cant cistercenc sota Bernat de Claravall, coneguda com la segona reforma del cant cistercenc.

— Els benedictins de l'abadia francesa de Solesmes han reeditat el *Liber hymnarius* el 2019. Les úniques innovacions respecte a l'edició anterior són les referències als himnes del comú per als sants inscrits al calendari romà a partir de 1983. No hi hem trobat cap himne nou. Tanmateix és de notar que l'antic prefaci de Dom Cardine, en el qual els monjos de Solesmes recomanaven una interpretació semiològica del cant, ha estat suprimit en bona part. Per això s'han suprimit també de les partitures totes les referències per a una interpretació a la llum dels neumes més antics. Es tracta probablement d'una declaració discreta però clara dels editors, segons la qual el monestir es distancia a partir d'ara de la interpretació semiològica del seu germà de comunitat Dom Cardine. Caldrà veure si l'antic prefaci i doncs la interpretació semiològica del cant es poden considerar realment obsolets. Gràcies a altres projectes tals com el *Graduale Novum* hi ha signes evidents que indiquen que aquesta interpretació del cant continua viva, una interpretació orientada en primer lloc a la teologia litúrgica i igualment valuosa per a la interpretació del cant cistercenc. ISBN-13: 978-2852743199, ISBN-10: 2852743191.

— S'ha publicat una tercera edició del missal italià (*Messale Romano, terza edizione*). Cal subratllar-ne algunes particularitats. S'ha modificat la conclusió del Parenostre: «non indurci in tentazione, no ens feu caure en la temptació» per «non abbandonarci alla tentazione, no ens deixeu en la temptació». En les paraules de consagració del calze es dirà a partir d'ara: «per vosaltres i per tots». En el Glòria a Déu s'ha modificat «i a la terra pau als homes de bona voluntat» per «i a la terra pau als homes que estima el Senyor». A banda de tot això, el nou missal mostra una gran benvolença i atenció particular envers la formulació inclusiva: «germans i germanes». Es prefereix també la versió grega original (*Kyrie, Christe eleison*) de la invocació «Senyor, tingueu pietat». A partir del diumenge de Pasqua 4 d'abril de 2021 l'ús del nou missal serà obligatori.

Respostes a algunes qüestions que m'heu plantejat

— Com cal procedir quan la Commemoració de Tots els Fidels Difunts (2 novembre) s'escau en diumenge.

Segons la taula de precedència dels dies litúrgics, el dia de difunts té preferència sobre el diumenge. Tanmateix, les rúbriques del Breviari i del Missal regulen la qüestió tal com segueix: La missa és la de la Commemoració de Tots els Fidels Difunts, i l'ofici és el del diumenge corresponent. Si les Laudes i les Vespres se celebren amb poble, PODRAN ser també de difunts. Així queda ben clar que el misteri de la resurrecció que celebrem el diumenge no es pot dissociar de la memòria dels difunts.

— La tradició de l'Orde estableix inclinar-se profundament en lloc de fer genuflexió. Això val també per quan es passa davant el sagrari?

Pel que fa a la litúrgia romana trobem regulat aquest aspecte en el n. 274 de l'Ordenament General del Missal Romà: «La genuflexió es fa flectant el genoll dret fins a terra, i significa adoració. Per això es reserva per al Santíssim Sagrament; i també per a la santa Creu des de l'adoració solemne en la celebració litúrgica de la Passió del Senyor, del Divendres Sant, fins al començament de la Vetlla Pasqual. Durant la Missa, el sacerdot celebrant fa tres genuflexions: això és: després de l'elevació de l'hòstia, després de l'elevació del calze i abans de la Comunió. Pel que fa a les peculiaritats que cal observar en la Missa concelebrada, es descriuen als seus llocs corresponents (cf. nn. 210-251). Si el sagrari amb el Santíssim Sagrament és al presbiteri, el sacerdot, el diaca i els altres ministres fan genuflexió així que arriben a l'altar o en marxen, però no durant la mateixa celebració de la Missa. Altrament, fan genuflexió tots els qui passen davant el Santíssim, llevat que vagin en processó. Els ministres que porten la creu processional o els ciris, en lloc de genuflexió fan una inclinació de cap».

El Ritual Cistercenc de 1998 autoritza l'adopció del nou Missal Romà, si bé precisa que es farà inclinació profunda, d'acord amb la tradició cistercenca, en lloc de la genuflexió (cf. pàgina 37 [sense número] de l'edició catalana [2000] del Ritual).

Saber si totes les genuflexions s'han de substituir per una inclinació profunda és una qüestió que suscita sovint emocions controvertides, i no es pot resoldre amb una simple resposta. Cada monestir segueix tradicions locals específiques, que són prou valuoses, i qualsevol forma de reverència, inclinació o genuflexió honora al capdavant l'únic Déu veritable, i el que cal viure i interioritzar és la mateixa essència del signe, del gest.

— Els nostres monestirs gaudeixen del privilegi de l'exempció pel que fa al bisbe del lloc. Vol dir això que l'abat o l'abadessa poden organitzar la litúrgia al seu albir al marge de l'autoritat del bisbe diocesà?

El decret *Christus Dominus*, sobre la funció pastoral dels bisbes en l'Església, del Concili Vaticà II, descriu l'exempció per a les comunitats religioses en els números 33-35, i està regulada al cànon 678 del Codi de Dret Canònic: «L'exempció, en virtut de la qual els religiosos depenen del Summe Pontífex o d'una altra autoritat

eclesiàstica i són sostrets a la jurisdicció dels bisbes, es refereix especialment a l'ordre intern dels instituts, per tal que totes les coses hi estiguin més ordenades i unides i concorrin a l'increment i a la perfecció de la vida religiosa i també perquè pugui disposar d'ells el Summe Pontífex en bé de tota l'Església, i l'altra autoritat competent en bé de les Esglésies sotmeses a la pròpia jurisdicció. Però aquesta exempció no impedeix que els religiosos, a cada diòcesi, estiguin subjectes a la jurisdicció dels bisbes, segons les normes del dret, en tant que ho demanen el compliment de la funció pastoral que aquests han d'exercir i la bona organització de la cura d'ànimes» (CD n. 35,3). «§ 1. Els religiosos estan subjectes a la potestat dels Bisbes, que han de seguir amb piadosa submissió i reverència en allò que es refereixi a la cura de les ànimes, l'exercici públic del culte diví i altres obres d'apostolat. § 2. En l'exercici de l'apostolat extern els religiosos estan sotmesos també als propis Superiors i han de romandre fidels a la disciplina de l'institut; obligació sobre la qual, si de cas, els Bisbes mateixos no han de deixar d'insistir. § 3. En organitzar les obres d'apostolat dels religiosos, cal que procedeixin de comú acord els Bisbes diocesans i els Superiors religiosos» (CDC c. 678).

Així doncs, en principi, és competència dels bisbes o de les conferències episcopals reglamentar la cura pastoral i la celebració pública del culte diví. Amb el benentès que les qüestions litúrgiques que no hagin estat reglamentades pel bisbe i el culte privat han de ser ordenats pels superiors d'acord amb les disposicions de les respectives Constitucions.

Voldria aprofitar aquesta ocasió per recordar-vos que no és tan sols l'autoritat la qui pot ordenar el servei del culte d'una manera eficaç i significativa, sinó també la competència i la bellesa. Serà útil demanar consell a la comunitat o sol·licitar l'ajuda d'experts.

— Es poden cantar les seqüències a l'Orde Cistercenc?

Una seqüència és un cant poètic, semblant a un himne. En el ritu romà la seqüència forma part de la missa d'algunes grans festes. El terme seqüència prové del verb llatí *sequor*, seguir, ja que, a l'origen, la seqüència seguia el cant del *Iubilus* de l'Al·leluia (una melodia molt rica i treballada, sense paraules). Les seqüències van ser molt populars fins a la fi de l'Edat Mitjana: en coneixem unes cinc mil. El Concili de Trento (1545-1563) en va deixar solament quatre: *Victimæ paschali laudes* (Pasqua), *Veni Sancte Spiritus* (Pentecosta), *Lauda Sion Salvatorem* (Corpus) i *Dies iræ* (Difunts). El 1727 se n'hi va afegir una cinquena: *Stabat Mater* (Mare de Déu dels Dolors). La reforma del Vaticà II va suprimir la seqüència *Dies iræ* de la missa i la va inserir a la Litúrgia de les Hores com a himne per a la setmana XXXIV (darrera) de durant l'any.

La seqüència, segons el nou *Ordo Missæ* (OGMR n. 64), es canta després de la segona lectura, abans de l'Al·leluia. És obligatòria —segons el Missal Romà— per al Diumenge de Pasqua (*Victimæ paschali laudes*) i per al Diumenge de Pentecosta (*Veni Sancte Spiritus*); les altres seqüències (*Lauda Sion Salvatorem* i *Stabat Mater*) són facultatives. El Directori de l'Orde ha assumit aquesta nova pràctica romana.

La raó per la qual els Cistercencs van suprimir les seqüències és la següent: el ritu cistercenc original de la missa és essencialment el ritu de la diòcesi de Chalon-sur-

Saône (província eclesiàstica de Lió), diòcesi en la qual es trobava el monestir de Cîteaux. En aquest ritu franco-gal·licà, la seqüència no era habitual. Com que el Concili de Trento va reconèixer la validesa del ritu cistercenc, la seqüència ja no s'hi va incloure. De fet, amb el temps, la litúrgia cistercenca es va anar tornant més i més romana, però la seqüència no va trobar mai un lloc en els nostres llibres litúrgics, a diferència d'altres elements. Els qui hi vulguin renunciar, d'acord amb l'antiga tradició, són lliures de fer-ho, tanmateix podria ser interessant meditar sobre aquests textos tan bells i profunds, i incloure'ls en la nostra litúrgia. El volum *Laudes Vespertinae seu Cantus Diversi ad Benedictionem SS. Sacramenti* (Westmalle 1926), les va incloure en el seu repertori.

Moltes gràcies de la vostra atenció. Tingueu cura de la vostra salut. Que el Senyor us beneeixi, a vosaltres i a les vostres comunitats.

Amb les meves salutacions fraternals, el vostre germà
Cœlestin Nebel O.Cist.

✉ Stift Heiligenkreuz, Markgraf-Leopold-Platz 1, 2532 Heiligenkreuz im Wienerwald,
Austria

✉ liturgia@ocist.org

☎ +43 680 44 64 364 (via WhatsApp & Signal) | Skype: coeli11

[Traducció: Fra Lluís Solà, O.Cist. (Poblet)]